

ΧΑΡΑ ΑΝΔΡΕΪΔΟΥ

Ημερολόγια
διαδρομών

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΤΙΤΛΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ: **Ημερολόγια διαδρομών**
ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ: Χαρά Ανδρεΐδου
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ – ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ: Χρυσούλα Τσιρούκη
ΣΥΝΘΕΣΗ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: Χρυσούλα Μπουκουβάλα
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Ελένη Σταυροπούλου
ΕΚΤΥΠΩΣΗ: Άγγελος Ελεύθερος & ΣΙΑ Ο.Ε.
ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: Κωνσταντίνα Παναγιώτου & ΣΙΑ Ο.Ε.

© Χαρά Ανδρεΐδου, 2013
© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2013

Πρώτη έκδοση: Μάρτιος 2013, 3.000 αντίτυπα

ISBN 978-618-01-0074-7

*Τυπώθηκε σε χαρτί ελεύθερο χημικών ουσιών, προερχόμενο αποκλειστικά
και μόνο από δάση που καλλιεργούνται για την παραγωγή χαρτιού.*

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του Ελληνικού Νόμου (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής αδείας του εκδότη κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, διανομή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση, παρουσίαση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε.
Έδρα: Τατοΐου 121
144 52 Μεταμόρφωση
Βιβλιοπωλείο: Μαυρομυχάλη 1
106 79 Αθήνα
Τηλ.: 2102804800
Telefax: 2102819550
www.psichogios.gr
e-mail: info@psichogios.gr

PSICHOGIOS PUBLICATIONS S.A.
Head office: 121, Tatoiou Str.
144 52 Metamorfossi, Greece
Bookstore: 1, Mavromichali Str.
106 79 Athens, Greece
Tel.: 2102804800
Telefax: 2102819550
www.psichogios.gr
e-mail: info@psichogios.gr

ΧΑΡΑ ΑΝΔΡΕΪΔΟΥ

Ημερολόγια
διαδρομών

*Χαιρόμαστε τις ξαφνικές στιγμές της ευτυχίας. Όχι επειδή
τις αρπάζουμε εμείς αλλά γιατί αυτές μας αρπάζουν.*

Άσλι Μόνταγκιου

Στους φίλους...

Τετάρτη 27 Οκτωβρίου

 κάμπος του Κιλκίς απλώνεται μπροστά τους. Προχωρημένος Οκτώβρης κι όμως η φύση αντιστέκεται σθεναρά στο φθινόπωρο που, όπως δείχνουν οι σελίδες του ημερολογίου, θα έπρεπε πια να έχει έρθει. Ο καιρός βγάζει ψεύτη το ημερολόγιο. Ο καιρός, τα δένδρα, ο ουρανός. Ο μήνας κοντεύει στο τέλος του, κι όμως νομίζεις πως μόλις πατήσαμε στο Σεπτέμβριο. Τα δένδρα, πράσινα ακόμα, στολισμένα με τα καλοκαιρινά τους φύλλα, θυμίζουν Ιούλιο, Αύγουστο. Ο ουρανός αψεγάδιαστος, καταγάλανος. Κάτι άσπρα, κάτασπρα συννεφάκια, ανάρια σαν αραιοπλεγμένη δαντέλα, είναι περισσότερο διακοσμητικά, απλώς και μόνο για να σπάει πού και πού αυτό το απέραντο, το μονότονο γαλάζιο που κρέμεται πάνω από τα κεφάλια μας μήνες τώρα. Αποκλείεται αυτοί οι μικροί άσπροι λεκέδες, σκορπισμένοι από δω κι από κει, να αποφασίσουν κάποια στιγμή να σμίξουν, ν' αγκαλιαστούν σφιχτά από αγάπη ή να μπλεχτούν μεταξύ τους από οργή κι έτσι, σμιχτά ο ένας πλάι στον άλλο, να ανοίξουν και να στάξει από μέσα τους η ευεργετική βροχή. Τα χωράφια καρτερούν διψασμένα, το χώμα ξεράθηκε κι έγινε σκληρό σαν

την πέτρα, «μπετό σκέτο», έτσι λένε απαυδισμένοι οι αγρότες και το κλοτσάνε θυμωμένα, λες και φταίει το χώμα που ξεράθηκε, λες και φταίει το χώμα για την ανυδρία μηνών που δε λέει πια να τελειώσει. Δε φταίει το χώμα, ο ήλιος φταίει, ο αφέντης ήλιος, που 'χει γαντζωθεί πειστωμένα στο στερέωμα και επιτηρεί κάτω τη γη όπως κοιτάζει ο γαιοκτήμονας το βιος του. Έτσι κοιτάζει κι ο ήλιος κάτω την ελληνική γη, τη φρυγανισμένη, την ψημένη από τις ακτίνες του, τη σκασμένη φλούδες φλούδες εδώ κι εκεί από την κάψα του, και αρνείται πεισματικά να αποσύρει το βλέμμα του, να παραδώσει τις κτήσεις του στον αντίπαλο, στον εχθρό, στα σύννεφα, στη βροχή. Κι όσο η νύχτα θεριεύει και ζητάει, απαιτεί, παίρνει από τα δικά του κεκτημένα, όσο του κλέβει χρόνο λεπτό με το λεπτό, ένα από το ξημέρωμα κι ένα από το βασιλέμα, τόσο εκείνος ανάβει και κορώνει και ψήνει τη γη κάτω του που εκλιπαρεί για μια βροχούλα.

Το κόκκινο αυτοκίνητο με τις αφράτες καμπύλες διασχίζει με αργούς ρυθμούς την εθνική οδό που οδηγεί από τη Θεσσαλονίκη στο τελωνείο της Δοϊράνης και στα σύνορα με τα γειτονικά Σκόπια. Μέσα του κουβαλάει τέσσερις γυναίκες. Τέσσερις γυναίκες, τέσσερις άνθρωποι, τέσσερις ψυχές. Με κομμάτια ίδια και κομμάτια διαφορετικά. Με μια καθημερινότητα που τις ενώνει και τις χωρίζει, που τις ταυτίζει και τις διαφοροποιεί. Τέσσερις εκπαιδευτικοί, τέσσερις δασκάλες. Μένουν όλες στη Θεσσαλονίκη και διδάσκουν σε σχολεία σε διάφορα χωριά του νομού Κιλκίς. Η καθεμιά τους βιώνει μια διαφορετική προ-

σωπική κατάσταση, έχει διαφορετικά ενδιαφέροντα, άλλες αγωνίες, διαφορετικές προσδοκίες από τη ζωή, από τους άλλους, από τον εαυτό της, από την κάθε μέρα. Κι όμως, πέντε μέρες την εβδομάδα, δύο ώρες κάθε μέρα, ανακαλύπτουν κοινά ενδιαφέροντα, κοινές αγωνίες, θέματα συζήτησης που δεν εξαντλούνται ποτέ, νέα πεδία ενδιαφερόντων που ξεφυτρώνουν χωρίς προσπάθεια μέσα στις ώρες της αναγκαστικής συνύπαρξης, του υποχρεωτικού συγχρωτισμού, της ακούσιας και εκούσιας φιλίας.

«Θ' αργήσουμε πάλι», λέει ξερά από τη θέση του συνοδηγού η Στέλλα, μια ψηλή, αδύνατη γυναίκα, με ίσιο τετραγωνισμένο καστανό μαλλί, άψογα φορμαρισμένο, που στέκεται σαν κράνος πάνω στο κεφάλι της και φθάνει ως τη βάση του ψηλού, σαν κύκνου, λαιμού της.

«Τι να κάνω; Δε βλέπεις που έχω κολλήσει πίσω απ' αυτό το ηλίθιο φορτηγό και δεν μπορώ να το προσπεράσω με τίποτα;» της απαντάει νευριασμένα η Κατερίνα, που δικό της είναι το αυτοκίνητο με τις τις αφράτες καμπύλες. Αφράτες καμπύλες όπως και οι δικές της, ένα στρογγυλό πρόσωπο με φουντωτά σπαστά μαλλιά βαμμένα χαλκοκόκκινα, πλούσιο στήθος, στρογγυλεμένοι γοφοί, μια καμπύλη μονοκοντυλιά ολόκληρη.

«Ε, καλά, δε χάλασε ο κόσμος κι αν αργήσουμε πέντε λεπτά!» υποστηρίζει ζωηρά η Μάρθα από το πίσω κάθισμα, γέρνοντας μπροστά. Με την κίνησή της αναδεύονται τα εκατοντάδες μπουκλάκια που στεφανώνουν το πρόσωπό της και πέφτουν άτακτα στους ώμους της. Μικρά

σγουρά μπουκλάκια σε διάφορους τόνους του κόκκινου και του ξανθού, αναλόγως με το πού έχουν πιάσει οι ανταύγειες και πού φαίνεται το φυσικό, σκούρο καστανό μαλλί. Λαμποκοπάει και το στρασάκι που έχει περασμένο σαν σκουλαρίκι στο πλάι της μύτης της. «Μήπως δεν ξέρουν τι ταξίδι κάνουμε κάθε πρωί για να 'ρθουμε μέχρι εδώ;» συμπληρώνει.

Δεν παίρνει απάντηση. Η Κατερίνα έχει στραμμένη την προσοχή της στον τεράστιο όγκο που έχει μπροστά της, γέρνει όλο το σώμα της προς τα αριστερά καθώς προσπαθεί να δει αν έχει τη δυνατότητα να κάνει την προσπέραση. Της αρέσει να οδηγεί, πολύ, αλλά τη βαραίνει η παρουσία της Στέλλας στο διπλανό κάθισμα, που έχει γείρει κι εκείνη μπροστά προσπαθώντας να τρυπήσει με το βλέμμα τον συμπαγή όγκο του φορτηγού, να δει τι έρχεται από την αντίθετη κατεύθυνση. Νιώθει σαν να την επιπλήττει με κάποιο τρόπο, σαν να είναι δικό της το σφάλμα που έχουν κολλήσει πίσω από την νταλικά και ακολουθούν τους αργούς ρυθμούς της. Σιγομουρμουρίζει διάφορες βρισιές μέσα από τα δόντια της. Θα προτιμούσε να πηγαиноέρχεται μόνη της κάθε μέρα, να είχε δυο ώρες μέσα στη μέρα ολόδικές της, θα ήταν σίγουρα μια φοβερή πολυτέλεια για μια παντρεμένη γυναίκα, μητέρα δύο κοριτσιών. Η Κατερίνα μετράει τις ώρες της ζωής της με τα πρόσωπα που έχει γύρω της: τον άνδρα της τα πρωινά, τις συναδέλφους στις διαδρομές, τους μαθητές της στο σχολείο, τα παιδιά της το μεσημέρι και το απόγευμα, διάφορους φίλους, γνωστούς,

συγγενείς ενδιάμεσα, τον άνδρα της επιτέλους ξανά το βράδυ. Δε μένει ποτέ μόνη της. Θα ήθελε πολύ να κάνει μόνη αυτή τη διαδρομή, θα έβαζε τη μουσική που θα ταίριαζε κάθε φορά στη διάθεσή της, θα έπινε αργά τον καφέ της από το μικρό θερμός, θα απολάμβανε το τοπίο, θα βυθιζόταν στις σκέψεις της. Μερικές φορές της φαίνεται πως δεν έχει χρόνο ούτε για να σκεφτεί. Θα ήθελε πολύ να κάνει μόνη αυτή τη διαδρομή, αλλά με τον πενιχρό μισθό της και μέσα στη δίνη της οικονομικής κρίσης δεν μπορούσε καν να το διανοηθεί. Έτσι, μόλις έμαθε στην αρχή της χρονιάς σε ποιο σχολείο τοποθετήθηκε, ξεκίνησε αμέσως τις επαφές για να βρει συναδέλφους να μοιράζονται τη βενζίνη και τις φθορές του αυτοκινήτου. Γρήγορα βρήκε τις άλλες τρεις, που διδάσκουν σε διπλανά χωριά και μένουν επίσης στη Θεσσαλονίκη. Δε γνωρίζονταν από πριν, η ανάγκη τις έφερε να ταξιδεύουν όλες μαζί κάθε μέρα. Η ομάδα τους σχηματίστηκε ήδη από την πρώτη εβδομάδα και συμφώνησαν οι τέσσερις τους να παίρνουν εναλλάξ κάθε μέρα τα αυτοκίνητά τους. Σήμερα είναι η σειρά της Κατερίνας.

«Τον ηλίθιο! Κοίταξέ τον πώς πηγαίνει στη μέση του δρόμου, λες και του ανήκει! Όλοι τους ίδιοι είναι!» μουρμουρίζει συνεχώς ενώ είναι πεσμένη ολόκληρη πάνω στο τιμόνι.

«Δε φταίει ο νταλικιέρης, τη δουλειά του θέλει να κάνει», συνεχίζει την κουβέντα η Στέλλα. «Ο δρόμος φταίει. Είναι εθνικός δρόμος αυτός; Είναι δρόμος που πάει στα σύνορα; Με μια λωρίδα κυκλοφορίας ανά κατεύθυνση; Πού

ζούμε; Όχι τρίτος, ούτε τέταρτος κόσμος δεν είμαστε!»

Ανασηκώνει μοιρολατρικά τους ώμους, κουνάει με απαξίωση το κεφάλι της. Η δική της φωνή δεν είναι νευριασμένη, ούτε αγχωμένη. Μιλάει ως άνθρωπος που έχει δεχτεί αυτό που δεν μπορεί να αλλάξει, δεν προσπαθεί πια, ούτε θυμώνει. Είναι ρεαλίστρια. Έχει αποδεχτεί άπειρες τέτοιες καταστάσεις στη ζωή της, καταστάσεις που δεν περνάνε από το χέρι της. Είναι η μεγαλύτερη της παρέας, έχει πατήσει τα σαράντα δύο, ενώ οι άλλες τρεις κινούνται από τα τριάντα πέντε ως τα σαράντα. Πριν από έξι εφτά χρόνια πήρε διαζύγιο από τον τότε άνδρα της που ξελογοιάστηκε από μια χυμώδη νεαρά, και βρέθηκε κακήν κακώς στους δρόμους με ένα παιδί που αντέδρασε στη διάλυση της οικογένειάς του με όλους τους πιθανούς άσχημους τρόπους. Έπρεπε να στήσει από την αρχή ένα σπιτικό, να σταθεί στο πλάι του γιου της, που σε μια τόσο τρυφερή ηλικία αντιμετώπιζε τόσο οδυνηρές καταστάσεις, να φτιάξει τη ζωή της από την αρχή. Δεν της ήταν δύσκολο να διαχειριστεί τα πρακτικά ζητήματα, ούτως ή άλλως πάντα μόνη της τα κατάφερνε, και τόσα χρόνια ουσιαστικά μόνη με το γιο της ζούσε, καθώς περιόδευε στην ελληνική επαρχία ακολουθώντας τις μεταθέσεις της. Τα καταφέρνει άψογα με όλα τα πρακτικά ζητήματα, η μοναξιά όμως που βιώνει κάθε στιγμή της φαίνεται βουνό, μπροστά της νιώθει μικρή, ασήμαντη, δεν μπορεί να την παλέψει. Και νιώθει ότι στεγνώνει, κάθε μέρα και πιο πολύ. Και γερνάει, κάθε μέρα και πιο πολύ.

Η Μάρθα, αφού μάταια περιμένει μια απάντηση στην αισιόδοξη παρατήρησή της από τις δυο γυναίκες που κάθονται μπροστά, στρέφεται στην Ελένη, που κάθεται μαζι της στο πίσω κάθισμα. Θεωρεί χρέος της να μεταδώσει την αισιοδοξία της σε κάποιον, θεωρεί πολύ σημαντικό να μη χάνουμε την αισιοδοξία μας. Η Μάρθα παλεύει μια ζωή ανάμεσα στην αισιοδοξία και την απαισιοδοξία. Ευαίσθητο πλάσμα από μικρή –«αυγονέγκυα» τη λέει η μάνα της–, έντονα καλλιτεχνική φύση, με όλα τα σκαμπανεβάσματα που αυτό μπορεί να φέρει στο χαρακτήρα ενός ανθρώπου, αλαφροϊσκιωτη, κυκλοθυμική, χαϊδεμένη μοναχοκόρη, κουβαλάει συνεχώς πάνω της τη ματαίωση των ονείρων της για μια ζωή ως καλλιτέχνις και το κενό από την απουσία ενός σταθερού συντρόφου. Αποπνέει μια αίσθηση αδυναμίας να υπάρξει μόνη της σ' αυτόν τον κόσμο, σε προσκαλεί να σταθείς κοντά της, να την προστατέψεις, να την κανακέψεις, να την ξελαφρώσεις από το βάρος της ίδιας της ζωής. Αποζητά με εμμονή την ανθρώπινη επαφή, κάθε είδους, τη χρειάζεται. Στα τριάντα εφτά της είναι και δεν είναι μόνη. Έχει στρατιές ολόκληρες από φίλους, κάθε κλίμακας και απόχρωσης, έχει ένα σύντροφο που πάει κι έρχεται στη ζωή της με τους δικούς του ρυθμούς εδώ και δυο χρόνια, κι ένα γάτο Αγκύρας, τον Μπαλτάσαρ· αυτός είναι ο μόνος που την περιμένει σταθερά στο σπίτι κάθε φορά που επιστρέφει.

Η Μάρθα καταλαβαίνει την ένταση που φουντώνει ανάμεσα στις δυο γυναίκες που κάθονται μπροστά, σπεύδει

σαν πυροσβέστης να τη σβήσει. Έτσι κάνει πάντα, νιώθει ότι έχει την υποχρέωση να το κάνει. Είναι ένας δικός της ψυχαναγκασμός. Όμως η Κατερίνα και η Στέλλα δεν της απαντάνε, δεν προσέχουν καν την παρατήρησή της. Ούτε η Ελένη της απαντάει. Είναι μια γυναίκα με λεπτά χαρακτηριστικά, θυμίζει μορφή από αναγεννησιακό πίνακα. Λεπτό πρόσωπο, μεγάλα αμυγδαλωτά μάτια, χείλη που ανασηκώνονται στις άκρες τους, καστανόξανθα μακριά μαλλιά που πέφτουν κυματιστά στους ώμους. Μια όμορφη, εύθραυστη, ραδινή μορφή που ξετρελαίνει τους άνδρες με τα ευγενικά χαρακτηριστικά της, με την αδιόρατη μελαγχολία που σεργιανάει πάντα μέσα στο βλέμμα της. Έτσι ξετρέλανε και τον άνδρα της, όταν γνωρίστηκαν πριν από περίπου δέκα χρόνια. Ο έρωτάς τους ήταν κεραυνοβόλος, σαρωτικός, παντρεύτηκαν πριν κλείσει χρόνος από τη γνωριμία τους, άρχισαν να ζουν μια παραμυθένια ζωή, με έρωτα, ταξίδια, ομορφιά, ανεμελιά. Εκείνη δασκάλα, εκείνος μηχανικός, δυο καλές δουλειές, οικονομική και κάθε είδους βοήθεια από τους γονείς και των δυο, ένα παρόν ασυνέφιαστο, ένα μέλλον που διαγραφόταν ευοίωνο, κανένα μελανό σημείο στον ορίζοντα. Όσπου κάποια στιγμή συνειδητοποιήσαν ότι τα χρόνια περνούσαν κι ο καταγιτιστικός έρωτάς τους δεν έφερνε το αναμενόμενο αποτέλεσμα: ένα παιδί. Και ξαφνικά εμφανίστηκε το πρώτο συννεφάκι στη ζωή τους, τάρραξε τον απεγάδιαστο ουρανό τους, έσυρε το χορό. Από κει και μετά, χρόνο με το χρόνο, ήρθαν κι άλλα σύννεφα, πύκνωσαν, μελάνιασαν, σκοτεινίασαν, κά-

λυσαν με ένα βαρύ γκρίζο τη ζωή της Ελένης, τη σιγουριά της για το «ευοίωνο» μέλλον, την πίστη της στον εαυτό της. Είναι χρόνια τώρα που παιδεύεται με τις εμφυτεύσεις και τους κύκλους γονιμότητας και τις εξωσωματικές, προσπαθώντας να χαρίσει στον εαυτό της και στον άνδρα της ένα παιδί. Και διαπιστώνει με τρόμο, με πίκρα, με ανημποριά στο τέλος, ότι τα σύννεφα της ζωής της πέρασαν ακόμα και στη σχέση της με τον άνδρα της, που δείχνει πια ολοφάνερα τα σημάδια της κούρασης από τις απανωτές προσπάθειες, από τις απανωτές αποτυχίες, από τη ματαίωση των σχεδίων που είχε κάνει για την τέλεια ζωή του δίπλα στην τέλεια γυναίκα του, από τη θέση στο οικογενειακό κάδρο που μένει κενή.

Η Ελένη, λιγομίλητη ως συνήθως, σιωπηλή θα έλεγε κανείς, δεν απαντάει στη Μάρθα όταν της απευθύνει το λόγο. Δεν την κοιτάζει καν. Είναι στραμμένη προς το παράθυρο και κοιτάζει τον κάμπο με τις μαλακές καμπύλες που περνάει γρήγορα μπροστά από τα μάτια της. Στην πραγματικότητα ούτε αυτόν κοιτάζει, το μυαλό της είναι αλλού. Όχι σ' αυτή τη διαδρομή αλλά σε όλες τις διαδρομές των τελευταίων δύο μηνών, στη σχέση που αναπτύχθηκε ανάμεσα στις τέσσερις γυναίκες. Μια σχέση που ξεκίνησε όπως όλες οι ανάλογες, ελαφρώς αδιάφορη, ελαφρώς ανταγωνιστική, ανάλογα με τη διάθεση της στιγμής και τα δεδομένα που προέκυπταν κάθε φορά. Ξεκίνησαν τη γνωριμία τους πολύ ευγενικά, όπως πάντα, και αρκετά επιφυλακτικά, όπως πάντα. Ο χαρακτήρας τους, η ιδιοσυγκρασία

τους, οι εμπειρίες τους και η συσσωρευμένη γνώση της ζωής που κουβαλάνε –διαφορετική για την καθεμιά– υπαγόρευσαν τη στάση τους από τις πρώτες κιόλας μέρες.

Η Μάρθα, πάντα ευγενική και πρόθυμη, είναι ικανή ανά πάσα στιγμή να αντιληφθεί με τις ευαίσθητες κεραίες της μια δύσκολη στιγμή, μια βαριά ατμόσφαιρα, έτοιμη να προσπαθήσει να ξεδιαλύνει το μυστήριο, να κάνει προσωπικές ερωτήσεις, να εκμαιεύσει προσωπικές απαντήσεις, να αραιώσει λίγο το σύννεφο, τον πόνο, την κακιά στιγμή. Δε φοβάται την προσωπική χροιά των γεγονότων, δε διστάζει να μπει λίγο πιο μέσα, λίγο πιο βαθιά. Πιστεύει πως αυτό, μια πιο προσωπική διείσδυση, στο τέλος ανακουφίζει τους πάντες.

«Τι έχεις σήμερα;» είναι μια ερώτηση που κάνει συχνά, με αφοπλιστική ειλικρίνεια, με πραγματικό ενδιαφέρον, ή «Δεν είσαι καλά; Γιατί είσαι έτσι σκεφτική; Σε στενοχώρησαν; Ποιος;» Κάνει τη μια ερώτηση μετά την άλλη, σωρηδόν, καταγιγιστικά, προσπαθώντας να αγγίξει τη σωστή χορδή, να εντοπίσει με ακρίβεια το πονεμένο σημείο. Δε σταματάει μέχρι να το βρει. Και περιμένει από το συνομιλητή της να της απαντήσει με την ίδια ειλικρίνεια, να ξεπεράσει όλες τις αναστολές του, να υπερπηδήσει όλα τα εμπόδια περί ιδιωτικής σφαίρας και ν' αρχίσει να της απαριθμεί ένα ένα τα προβλήματά του. Θεωρεί πως έστω αυτό, από μόνο του, είναι ήδη μια ψυχοθεραπευτική, μια λυτρωτική διαδικασία.

Η άνεσή της σχετικά με τα προσωπικά θέματα και προβλήματα του καθενός ξένισε στην αρχή τις άλλες τρεις. Τη

Στέλλα έως και την τρόμαξε. Έτσι όπως είναι πολύ κλειστή, πολύ επιφυλακτική, πολύ λογική, δεν έχει καμιά διάθεση να μοιράζεται τα εσώψυχά της με άλλους ανθρώπους, πολύ δε περισσότερο με κάποιες γυναίκες που μόλις τις γνώρισε, που βρέθηκε μαζί τους από συγκυρία κι από ανάγκη, που δεν τις έχει διαλέξει η ίδια για φίλες. Η Στέλλα, πολύ προσεκτική από τη φύση της, έχει πολλούς γνωστούς, είναι άψογη στις κοινωνικές και επαγγελματικές και κάθε είδους συναναστροφές και υποχρεώσεις της, αλλά ελάχιστους φίλους. Ουσιαστικά η αδελφή της είναι ο μόνος πραγματικά δικός της άνθρωπος, σ' αυτήν εμπιστεύεται τις πιο προσωπικές της εξομολογήσεις. Και πάλι όχι όλες, και πάλι όχι για όλα. Ένα μεγάλο, πολύ μεγάλο κομμάτι το κρατά αποκλειστικά για τον εαυτό της, για τις προσωπικές της συνομιλίες μ' αυτό που ονομάζει «βαθύτερο εγώ» της. Κατανοεί και αποδέχεται την ανάγκη των άλλων να χειρίζονται διαφορετικά τις καταστάσεις που ζουν, την ανάγκη τους να μιλάνε, να ξεσπούν, αλλά η ίδια δεν το κάνει αυτό. Δεν το χρειάζεται. Οπότε αποκρούει ευγενικά αλλά σταθερά την πίεση που ασκεί πάνω της η Μάρθα για να την κάνει «να ανοιχτεί».

«Μην είσαι τόσο κλειστή», την προτρέπει συνεχώς. «Ανοίξου, μίλησε, θα σε βοηθήσει», ή «Δεν μπορείς να είσαι συνέχεια τόσο διπλωματική, να δέχεσαι και τους μεν και τους δε! Πρέπει να πάρεις μια θέση!»

Η Στέλλα όμως δε θεωρεί υποχρέωσή της να πάρει οπωσδήποτε μια θέση απέναντι σε όλα. Να τα κατανοή-

σει, ναι, να προσπαθήσει να τα ερμηνεύσει, ναι. Όχι όμως σώνει και καλά να τα αποδεχτεί ή να τα απορρίψει. Ούτε και πιστεύει πως το να αρχίσει να μιλάει στον ένα και στον άλλο για τα πιο προσωπικά της θέματα θα τη βοηθήσει πραγματικά, θα την «ανακουφίσει» όπως λέει και η Μάρθα. Εξάλλου πιστεύει πως το ενδιαφέρον της Μάρθας είναι ένα αλτρουιστικό ενδιαφέρον, όχι για τον συγκεκριμένο κάθε φορά άνθρωπο αλλά για την ανθρωπότητα ολόκληρη, για το ανθρώπινο είδος εν γένει. Πηγαίο, ειλικρινές, ωστόσο περισσότερο θεωρητικό παρά πρακτικό. Την κουράζει το γεγονός ότι κάθε μέρα, επί δύο ολόκληρες ώρες, κλεισμένη σ' έναν τόσο μικρό χώρο, πρέπει να αποκρούει συνεχώς τις «επιθέσεις φιλίας» –έτσι τις λέει– της Μάρθας από τη μια και τις ανυποχώρητες θέσεις επί παντός επιστητού της Κατερίνας από την άλλη.

«Νιώθω σαν να με βάζουν στη μέση και να προσπαθούν να με πετύχουν κι από τις δυο πλευρές», εξομολογήθηκε στην αδελφή της μετά τις πρώτες τρεις εβδομάδες κοινών διαδρομών, όταν η καθεμιά λίγο πολύ είχε δώσει πια το στίγμα της. «Κι εγώ», συνεχίζει, «πρέπει να προστατεύομαι απ' όλες τις πλευρές! Νιώθω λες και η προσπάθεια αυτή ρουφά την ενέργειά μου, με απομυζά, με στραγγίζει. Στο τέλος της μέρας είμαι πάντοτε εξουθενωμένη!»

Η αδελφή της χαμογέλασε συγκαλυμμένα, αυτό είναι ένα θέμα της Στέλλας, είναι πάντοτε εξουθενωμένη, κάθε στιγμή της μέρας και της νύχτας, λες κι έχει πάρει μονοπώλιο την κούραση και την εξουθένωση και δεν επιτρέπε-

ται κανείς άλλος να νιώθει έτσι. Από την άλλη, όμως, η ζωή της είναι πραγματικά εξοντωτική, φορτώνεται μόνη της χίλιες δυο υποχρεώσεις κάθε φύσεως, και μέσα σ' όλα αυτά, κάπου μέσα σ' όλα αυτά, πρέπει να χωρέσει και τον εαυτό της, να μπορέσει να φροντίσει και τον εαυτό της, αφού δεν υπάρχει κανείς που να θέλει να φροντίσει εκείνη. Είναι πραγματικά εξοντωτικό. Αλλά είναι και καθεστώς στη ζωή της, χρόνια τώρα. Και μέχρι στιγμής το φέρνει υποδειγματικά εις πέρας.

«Έλα τώρα», της είπε και της χτύπησε χαϊδευτικά την πλάτη. «Τόσα χρόνια πήγαιν' έλα σε τόσα σχολεία, έχεις γνωρίσει κόσμο και κοσμάκη. Και τα έχεις καταφέρει με όλους μια χαρά. Λίγη "επίθεση φιλίας" παραπάνω δε θα σε βλάψει!»

«Απλώς λέω ότι δεν μπορούν να καταλάβουν, να κατανοήσουν τη δική μου επιφυλακτικότητα», συνέχισε η Στέλλα να υπερασπίζεται τη θέση της. «Ζουν προστατευμένες μέσα στις σχέσεις τους, έχουν τους συντρόφους τους, είναι συνηθισμένες να τις αγαπούν, να τις ακούν, να τις φροντίζουν...»

Η πικρία της για την έλλειψη ενός συντρόφου τόσα χρόνια τώρα από τη ζωή της βγαίνει πάντα μπροστά. Η μοναξιά της την κάνει να ζηλεύει λίγο, ανεπαίσθητα, καλοπροαίρετα, όλους τους άλλους που έχουν την τύχη να έχουν ένα σύντροφο πλάι τους. Η αδελφή της ξέρει το παράπονό της, χρόνια τώρα.

«Θα βρεις κι εσύ ένα σύντροφο», της είπε ενθαρρυντι-

κά, λίγο διεκπεραιωτικά, είναι μια φράση που την έχει επαναλάβει χιλιάδες φορές.

«Ναι, θα βρω κι εγώ ένα σύντροφο», η Στέλλα έσφιξε τα χείλη της και κούνησε το κεφάλι της πάνω κάτω, σε μια φανερή προσπάθεια συγχρόνως να ειρωνευτεί και να αποφύγει αυτό το πολυσυζητημένο θέμα.

«Ναι, θα βρεις», επέμεινε αυστηρά η αδελφή της. «Και θα τα καταφέρεις κι αυτή τη χρονιά, και μ' αυτές τις συναδέλφους, όπως κάθε χρονιά. Σου έχω εμπιστοσύνη», κατέληξε, ήταν φανερό ότι ήθελε να κλείσει εκεί το θέμα.

Η Στέλλα ένιωσε αυτόματα ότι την κούρασε, ότι επαναλήφθηκε για ακόμα μια φορά, ότι ακούστηκε υπερβολική στην κρίση της για τις συναδέλφους της. Μαζεύτηκε αμέσως, φρόντισε να μπαλώσει τη ζημιά.

«Ναι, ναι, φυσικά», είπε με έμφαση. «Εξάλλου δεν έχω παράπονο, είναι πολύ καλά κορίτσια, και οι τρεις τους. Απλώς γκρινιάζω κι εγώ... Αν δεν γκρινιάξω σε σένα, σε ποιον θα γκρινιάξω;» χαμογέλασε κι αγκάλιασε την αδελφή της.

Την ίδια αίσθηση πίεσης από την ομάδα νιώθει αρκετά έντονα και η Ελένη. Είναι η πιο απόμακρη από τις τέσσερις. Κλεισμένη στον εαυτό της, με τον κόσμο της να κρύβεται πίσω από τις μακριές της βλεφαρίδες, μια αέρινη ύπαρξη ούτως ή άλλως, δυσκολεύεται να συμμετέχει στην ατμόσφαιρα γενικής γκρίνιας που επικρατεί συνήθως μέσα στο αυτοκίνητο.

«Γκρινιάζουν, γκρινιάζουν συνεχώς», εκμυστηρεύτηκε

στον ψυχαναλυτή της σε μια από τις καθιερωμένες εβδομαδιαίες συνεδρίες τους. «Γκρινιάζουν για τα πάντα. Για το δρόμο, για την κίνηση, για τον καιρό, τους μαθητές τους, τους συναδέλφους τους, το εκπαιδευτικό σύστημα, το πολιτικό καθεστώς, για τις οικογένειές τους, τις ζωές τους, για το σύμπαν ολόκληρο!» σήκωσε τα μάτια ψηλά. «Δεν ξέρω τι περιμένουν να κερδίσουν απ' όλη αυτή τη συνεχή γκρίνια, τη μιζέρια», άνοιξε τα χέρια της απαυδισμένη.

«Ταλαιπωρούνται, Ελένη, όπως κι εσύ. Είναι φυσικό να γκρινιάζουν», προσπάθησε να την επαναφέρει εκείνος. «Κι εσύ γκρινιάζεις, πολλές φορές!»

«Πολλές φορές, αλλά όχι συνέχεια», επέμεινε εκείνη. «Έπειτα, συμφωνώ για τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουμε καθημερινά στη διαδρομή, συμφωνώ για το παράλογο εκπαιδευτικό σύστημα και τις άθλιες συνθήκες δουλειάς μέσα στην τάξη, αλλά τουλάχιστον για τις ζωές τους δε θα έπρεπε να γκρινιάζουν. Η Μάρθα ζει μια μποέμικη ζωή που θα τη ζήλευαν πολλοί, χωρίς έγνοιες και σκοτούρες, και οι άλλες δύο έχουν τα παιδιά τους, τα χαίρονται...» έκοψε τη φράση της στη μέση, κατάλαβε ότι θ' αρχίσει πάλι έναν ατέλειωτο μονόλογο για το θέμα που την καίει τόσο πολύ, και δε θέλει να το κάνει. Όχι πάλι.

Και ο ψυχαναλυτής της κατάλαβε, πρόλαβε να δει το βλέμμα της που σκοτείνιασε πριν σκύψει το κεφάλι της, πριν ετοιμαστεί να βυθιστεί και πάλι στον εαυτό της.

«Ελένη», της είπε μαλακά, «τα 'χουμε πει αυτά. Τα παιδιά δεν είναι ο μόνος τρόπος να είναι ευτυχισμένος κάποιος,

Δε φέρνουν αυτόματα την ευτυχία μαζί τους. Κι όποιος δεν έχει παιδιά έχει λόγους να είναι ευτυχισμένος, όπως κι όποιος έχει παιδιά έχει λόγους να είναι δυστυχισμένος. Μη γίνεσαι άδικη».

Εκείνη κούνησε το σκυμμένο κεφάλι, έδειξε να συμφωνεί, θέλοντας και μη. «Ναι, ναι, έχεις δίκιο, το ξέρω. Κι εγώ έχω άδικο να γκρινιάζω τόσο πολύ. Εξάλλου», είπε και σήκωσε το κεφάλι της, «είναι πραγματικά και οι τρεις τόσο φιλικές, και τόσο», σταμάτησε για λίγο, έδειχνε να ψάχνει την κατάλληλη λέξη, «υποστηρικτικές», είπε στο τέλος, «με το πρόβλημά μου».

Ο θεραπευτής της αναστέναξε ανυπόμονα. «Ελένη!» είπε αυστηρά. «Δεν έχεις κανένα πρόβλημα, όχι έτσι όπως το εννοείς! Σταμάτα να υπονομεύεις τον εαυτό σου».

Εκείνη χαμήλωσε ξανά το βλέμμα, κούνησε ξανά το κεφάλι της συναινώντας. «Ναι, κανένα πρόβλημα, κανένα», επανέλαβε, ειρωνικά αυτή τη φορά, και ξεκίνησε βιαστικά ένα άλλο θέμα.

Η Κατερίνα, από την άλλη, ώρες ώρες θεωρεί πρόβλημα το ότι έχει όλα αυτά που δεν έχουν κατά περίπτωση οι άλλες τρεις και που τόσο πολύ επιθυμούν. Έχει έναν άνδρα που τη λατρεύει, έχει δυο υγιέστατα παιδιά, έχει μια ζωή τόσο γεμάτη από άλλους ανθρώπους, ασφυκτικά γεμάτη, τόσο που συχνά δεν την αντέχει ούτε η ίδια. Κι αυτό που οι άλλες βιώνουν σαν απουσία, για την ίδια μερικές φορές φαίνεται ευλογία.

«Δεν έχουν άνδρα, δεν έχουν παιδιά, δεν έχουν κανέναν

πάνω από το κεφάλι τους και γκρινιάζουν κι από πάνω!» διαμαρτυρήθηκε στη μητέρα της. «Έχουν να φροντίσουν ουσιαστικά μόνο τον εαυτό τους κι έχουν το θράσος να παραπονιούνται κιόλας!» ξεφύσηξε αγανακτισμένη.

«Ο καθένας θέλει αυτό που του λείπει», προσπάθησε να τη συνενώσει η μητέρα της με τις χλιοειπωμένες λαϊκές θυμοσοφίες.

«Ναι, αλλά πρέπει να καταλαβαίνουμε και τον άλλο», συνέχισε στον ίδιο αγανακτισμένο τόνο η Κατερίνα. «Δεν τολμάω ν' ανοίξω το στόμα μου να κάνω ένα παράπονο, πέφτουν όλες πάνω μου να με φάνε. “Εσύ έχεις τα παιδιά σου, έχεις τον άνδρα σου”», μιμείται τις φωνές τους. «Λες κι επειδή έχω παιδιά και άνδρα έχω λύσει όλα μου τα προβλήματα, δεν έχω δικαίωμα να έχω προβλήματα και πρέπει να περιφέρομαι συνεχώς μ' ένα ηλίθιο χαμόγελο στο στόμα!»

«Σίγουρα δεν εννοούν αυτό», εξακολούθησε στον ίδιο συγκαταβατικό τόνο η μητέρα της. «Απλώς σε ζηλεύουν –με την καλή έννοια– για την ευτυχία σου. Δεν καταλαβαίνεις πόσο τυχερή είσαι», την επέπληξε μαλακά.

Η Κατερίνα κατάλαβε πως πάλι το παρατράβηξε. Έχει μια μανία να πιάνει πάντοτε τα άκρα, όπως και να έχει άποψη, μια απόλυτη άποψη, επί παντός επιστητού.

«Ναι, βρε μαμά μου, και δεν τις κατηγορώ. Είναι πολύ καλές κοπέλες, και οι τρεις. Απλώς όλη μου τη ζωή νιώθω σαν να με έχουν απομονώσει σε μια γνάλα σαν χρυσόψαρο και δε μου επιτρέπουν να έχω προβλήματα, να έχω άποψη, προσωπικότητα! Επειδή είχα την τύχη να πέσω σε έναν

καλό άνδρα από πολύ νωρίς, επειδή παντρεύτηκα μικρή, έκανα παιδιά μικρή, τα μεγαλώνω μέσα σε μια ευτυχισμένη οικογένεια! Δες και είμαι καμιά κούκλα σε κανένα κουκλόσπιτο και δεν έχω δικαίωμα στην πραγματική ζωή κι εγώ! Επειδή δεν έχω εμπειρίες! Ό,τι κι αν εννοούν μ' αυτό», εξέφρασε το συνηθισμένο της παράπονο, ότι κανείς δεν παίρνει τα προβλήματά της στα σοβαρά. Ίσως γι' αυτό νιώθει πάντοτε τόσο έντονη την παρόρμηση να υιοθετεί ακραίες απόψεις και να τις υποστηρίζει με τα πιο παθιασμένα, τα πιο υπερβολικά επιχειρήματα.

«Έχεις πολλές εμπειρίες, εμπειρίες ζωής», επέμεινε η μητέρα της. «Απλώς είναι διαφορετικές από τις δικές τους. Δεν είναι μομφή να το αναγνωρίζουν αυτό. Ίσως είναι και ένα είδος ανομολόγητου θαυμασμού. Σε θαυμάζουν για όσα έχεις καταφέρει μέχρι τώρα», δεν μπόρεσε να κρύψει το καμάρι της για την κόρη της.

Η Κατερίνα χαμογέλασε πλατιά, δεν μπόρεσε να μη χαμογελάσει με το καμάρι της μητέρας της.

«Η κουκουβάγια το κουκουβαγιαάκι της...» είπε γελώντας και την αγκάλιασε τρυφερά από τους ώμους.

Αυτά ήταν τα δεδομένα της σχέσης τους τον πρώτο μήνα των κοινών διαδρομών τους. Αλλά καθώς ο καιρός κυλάει, καθώς οι ώρες που περνούν μαζί τις φέρνουν αναπόφευκτα πιο κοντά, πιο μέσα τη μια στη ζωή της άλλης, τα δεδομένα αλλάζουν, μεταβάλλονται σιγά σιγά, με αργούς ρυθμούς, όμως αλλάζουν. Δυο μήνες γεμάτους τώρα που ταξιδεύουν μαζί, λίγο πολύ έχει μάθει η μια την άλλη, ξέ-

ρει η μια τις ευαισθησίες, τις ιδιοτροπίες, τις ιδιαιτερότητες, τον τρόπο της άλλης. Η καθεμιά τους έδειξε το κομμάτι της που ήθελε να αποκαλύψει, κι ύστερα προχώρησαν –άλλη περισσότερο, άλλη λιγότερο– και πιο μέσα από αυτό, κατανόησαν πράγματα που δεν ειπώθηκαν, ανακάλυψαν δεδομένα και ποιότητες που δεν εκτέθηκαν με την πρώτη ματιά, έχουν σχηματίσει πια μια ολοκληρωμένη εικόνα η μια για την άλλη. Χάραξαν το χάρτη αυτής της ιδιότυπης συνύπαρξης, έκοψαν κι έραψαν συμπεριφορές, λέξεις, τρόπους έκφρασης, συμβιβάστηκαν με τα όρια και τις αντοχές των άλλων, περιόρισαν τις δικές τους απαιτήσεις και προσμονές, έμαθαν να αναγνωρίζουν τις κόκκινες ζώνες, τα τρωτά σημεία, να τα αποφεύγουν. Βρήκαν τους κοινούς τους τόπους, τα βατά θέματα, τον τρόπο να χαλαρώνουν η μια την άλλη, να επιλέγουν κάθε φορά το σωστό θέμα στη σωστή στιγμή και να το ρίχνουν μπροστά με τον σωστό τρόπο, σχημάτισαν το πλαίσιο της κοινής τους ζωής, καταβάλλοντας συνειδητές προσπάθειες, καταναλώνοντας χρόνο και ενέργεια. Έμαθαν έτσι να περνούν κάθε διαδρομή, κάθε δοκιμασία αναιμάκτα, να προχωρούν με ασφάλεια στην επόμενη. Και όχι μόνο αυτό. Μέσα σ' αυτούς τους δυο μήνες, μέσα σ' αυτές τις διαδρομές έμαθαν να συμπαθούν η μια την άλλη. Όχι να αγαπούν – η αγάπη είναι κάτι τελείως διαφορετικό, η αγάπη ξεπηδάει, δεν οδηγείται, η αγάπη πηγάζει, δεν αντλείται. Αυτές έχουν μάθει πια να συμπαθούν η μια την άλλη, να τη συμπαθούν και να την εκτιμούν ως άνθρωπο, ως συνάδελφο, ως συνοδοιπό-

ρο. Δεν είναι φίλες, είναι συνάδελφοι. Αυτός είναι ο χαρακτηριστικός τίτλος, έτσι συστήνονται στους απ' έξω, σε όσους δεν ανήκουν στην ομάδα. «Να σου συστήσω μια συνάδελφο», λένε. Ή, ακόμα καλύτερα, «Να σου συστήσω τη συνάδελφό μου».

Είναι *συνάδελφοι* λοιπόν, όχι *φίλες*, αλλά αυτό είναι καλό. Και είναι αρκετό. Τις ικανοποιεί, τις καλύπτει, δε θέλουν, δε χρειάζονται να προχωρήσουν πιο πέρα. Δε θέλουν να κουβαλήσουν αυτή τη σχέση πέρα από κει που είναι η θέση της, από κει που ανήκει. Δε θέλουν να τη βάλουν μέσα στην υπόλοιπη ζωή τους, να διεκδικήσει χώρο, μια θέση μέσα στην οικογένεια, στην παρέα, στις κοινωνικές συναναστροφές. Ό,τι ξέρουν η μία για τη ζωή της άλλης είναι μέσα από τις διηγήσεις της καθεμιάς. Έχουν δει φωτογραφίες από τις κόρες της Κατερίνας κι έχουν ακούσει άπειρες ιστορίες για τις σκανταλιές τους, για τα νάζια και τα χάζια τους, για το πείσμα τους, τις δυσκολίες τους στο σχολείο, τον τρόπο τους να τουμπάρουν τον μπαμπά τους. Ξέρουν και για τη δύσκολη εφηβεία που περνάει ο γιος της Στέλλας, μιλάνε για τις εμμονές του, αναλύουν τις συμπεριφορές του, προβληματίζονται για την απάθεια και την απομόνωσή του. Γνωρίζουν με λεπτομέρειες το παρουσιαστικό, τη δουλειά, τις προτιμήσεις του άνδρα της Κατερίνας, της Ελένης, του πρώην άνδρα της Στέλλας, του άνδρα που πάει κι έρχεται στη ζωή της Μάρθας, αλλά μέχρι εκεί. Δεν τους έχουν συναντήσει στην πραγματικότητα, δεν έχουν πάει η μια στο σπίτι της άλλης, δεν έχουν βρε-

θεί σε κοινές παρέες, δεν έχουν καν πει έναν καφέ μαζί έξω από το αυτοκίνητο. Η επαφή τους περιορίζεται στις δύο ώρες διαδρομής κάθε μέρα, οι εξομολογήσεις τους σταματούν στα όρια της αποδεκτής κοινωνικής αποκάλυψης, η έγνοια της μιας για την άλλη έχει συγκεκριμένα όρια. Όχι ότι δε νοιάζεται η μια για την άλλη, νοιάζεται, με ειλικρινές ενδιαφέρον, με άδολη διάθεση για βοήθεια, για συμπαράσταση, για στήριξη. Αλλά όσο κρατάει η διαδρομή, από τη Θεσσαλονίκη στα χωριά του Κιλκίς και πάλι πίσω, κι αυτό τους είναι αρκετό.

Η Ελένη τα σκέφτεται όλα αυτά καθώς προσπαθεί με πείσμα να κρατήσει απασχολημένο το μυαλό της με κάτι, οτιδήποτε, αρκεί να μη βουλιάξει και πάλι στην αγωνία της επικείμενης εμφύτευσης γονιμοποιημένων ωαρίων που την περιμένει. Δεν την αντέχει αυτή την αγωνία, όχι ξανά, όχι ακόμα μια φορά. Αναστενάζει σιγανά, ανεπαίσθητα, η Μάρθα αισθάνεται περισσότερο παρά ακούει τον αναστεναγμό της, γέρνει προς το μέρος της.

«Έχεις άγχος;» διατυπώνει μια ρητορική ερώτηση, απλώνει το χέρι της και την αγγίζει μαλακά στο μπράτσο.

Ο αναστεναγμός της Ελένης, η ερώτηση της Μάρθας τραβούν απότομα και τις άλλες δυο από την άνιση πάλη με την προπορευόμενη νταλικά. Το βάρος τους, όσο χαμηλόφωνα κι αν έγιναν, ήταν μεγάλο. Η Κατερίνα μετακινείται στη θέση της και ρίχνει μέσα από τον καθρέφτη κλεφτές ματιές στη γυναίκα που κάθεται πίσω της, ενώ η Στέλλα στρέφει προς τα πίσω.

«Αύριο είναι η εμφύτευση, έτσι;» ακόμη μια ρητορική ερώτηση.

Η Ελένη δεν απαντάει, κουνάει μόνο καταφατικά το κεφάλι. Η Στέλλα απλώνει το χέρι της, ακουμπά την παλάμη της, την τυλίγει στοργικά.

«Μην αγχώνεσαι, όλα θα πάνε καλά», της λέει καθησυχαστικά. Τόσο κοινότοπη φράση, κι όμως, η μόνη που μπορεί να χωρέσει σε τέτοιες στιγμές.

Η Ελένη γυρίζει επιτέλους το κεφάλι της, κοιτάζει τις δυο γυναίκες που είναι στραμμένες προς το μέρος της.

«Μακάρι», λέει μόνο και οι άκρες των χειλιών της προσπαθούν να ανασηκωθούν και να σχηματίσουν ένα χαμόγελο.

«Δίκιο έχει η Στέλλα, όλα θα πάνε καλά», επαναλαμβάνει και η Μάρθα και της σφίγγει το μπράτσο. «Πρέπει να το πιστέψεις βαθιά μέσα σου και θα γίνει».

«Ναι, όπως έγινε και την προηγούμενη, και την πιο προηγούμενη, κι όλες τις φορές πριν απ' αυτήν», ειρωνεύεται ήρεμα η Ελένη τον εαυτό της, όχι τη φίλη της.

«Ίσως τότε να μην ήταν η κατάλληλη στιγμή. Ίσως να μην υπήρχαν οι κατάλληλες συνθήκες. Δεν είναι όλες οι στιγμές ίδιες», σιγοντάρει η Στέλλα.

«Ίσως», επαναλαμβάνει κουρασμένα κι εκείνη. Δεν έχει διάθεση να την κάνει αυτή την κουβέντα, όχι ακόμα μια φορά.

Είναι η πέμπτη φορά που προσπαθεί να μείνει έγκυος με εξωσωματική γονιμοποίηση. Είναι η πέμπτη φορά που της

αφαιρούν βίαια από μέσα της τα ωάρια της, τα γονιμοποιούν με το ζόρι μέσα σε ένα σωλήνα και τα φυτεύουν ξανά στη μήτρα της, εκβιάζοντάς τη να τα δεχτεί, να τα αφήσει να μεγαλώσουν μέσα της, να επαναλάβουν το αέναο θαύμα της αναπαραγωγής, να σχηματίσουν έναν τέλειο μικρό άνθρωπο. Το θαύμα της αναπαραγωγής, που στην ίδια αρνείται πεισματικά να συμβεί με τον φυσικό, παραδοσιακό τρόπο. Είναι η πέμπτη φορά, μία φορά κάθε χρόνο, πέντε χρόνια τώρα, που τρέχει κάθε εβδομάδα στο γυμνάσιό της, παραγεμίζει τον οργανισμό της με ορμόνες, τα νεύρα της γίνονται χορδές τεντωμένες, έτοιμες να σπάσουν, πρήζεται από την κατακράτηση υγρών, έχει την αίσθηση πως το σώμα της παραμορφώνεται, δεν αναγνωρίζει την εικόνα της που βλέπει στον καθρέφτη. Είναι η πέμπτη φορά που κάνει τον έναν υπέρηχο μετά τον άλλο, αναλύουν το αίμα της, υπολογίζουν την ωορρηξία της, ζητούν από τον άνδρα της να προσφέρει σπέρμα, όχι αγαπώντας την ίδια αλλά ξεφυλλίζοντας χαζά πορνοπεριοδικά ή έχοντας – Κύριος οίδε τι είδους! – ερωτικές φαντασιώσεις. Χάνει την ταυτότητά της, χάνει τον εαυτό της, μεταμορφώνεται σε ένα δοχείο, σε ένα μέσο, που μόνο σκοπό έχει να μπορέσει να κυφορήσει τη ζωή. Δεν έχουν σημασία οι δικές της στιγμές, οι δικές της ανάγκες, οι δικές της προτιμήσεις ή απέχθειες, οι αντοχές της, οι λαχτάρεις της. Τα κάνει όλα στην άκρη για να μπορέσει να κυφορήσει τη ζωή. Πέντε χρόνια τώρα, μία φορά κάθε χρόνο.

Η μία φορά μετά την άλλη, η μία προσπάθεια μετά την

άλλη, η μία ελπίδα μετά την άλλη. Και η μία αποτυχία μετά την άλλη. Η αποτυχία, η απόγνωση, η ενοχή. Το χειρότερο είναι η ενοχή. Το ότι νιώθει πως το σφάλμα είναι δικό της, πως κάτι δεν κάνει σωστά, κάτι στο σώμα της δε λειτουργεί σωστά, πως δεν προγραμματίστηκε από το Δημιουργό για να γίνει μητέρα. Αυτό που είναι τόσο απλό και αυτονόητο, τόσο εύκολο για τις άλλες γυναίκες, η ύψιστη αποστολή κάθε γυναίκας, η ολοκλήρωσή της ως ανθρώπου, η συνεισφορά της στην αλυσίδα της ζωής και όλα αυτά τα γνωστά και χιλιοειπωμένα, αυτό δεν μπορεί να το έχει η ίδια. Δεν καταφέρνει να το αποκτήσει. Και φταίει εκείνη. Αυτό το αίσθημα ενοχής τη διαλύει. Όπως και οι προσπάθειες των άλλων να την πείσουν πως δε φταίει εκείνη. Τα συμπονετικά βλέμματα, οι παρηγορητικές αγκαλιές, τα χτυπήματα στην πλάτη, τα συντροφικά σφιξίματα της παλάμης. Απ' όλους. Και κυρίως από τον άνδρα της. Τη συμπόνια στο βλέμμα του δεν την αντέχει. Ούτε το ότι για κείνο το χρονικό διάστημα εξαφανίζεται γι' αυτόν ως γυναίκα, ως άνθρωπος, ως σύντροφος, ως σύζυγος, υποβιβάζεται μόνο στο ρόλο της μάνας των παιδιών του που δεν μπορεί να τον παίξει, δεν μπορεί να τον αναλάβει. Τη συμπόνια και τη συγκαλυμμένη οργή του. Οργή ενάντια σε ποιον; Ενάντια στον Θεό, στον κόσμο, στο σύμπαν, στη μοίρα, στην ιατρική, στο γιατρό της; Ή ενάντια στην ίδια; Προσπάθεια με την προσπάθεια, αποτυχία με την αποτυχία, όλο και περισσότερο έχει την εντύπωση ότι η οργή του άνδρα της στρέφεται εναντίον της. Την εντύπωση; Την αί-

σθηση; Δεν ξέρει. Ξέρει μόνο πώς νιώθει. Και ντρέπεται, ντρέπεται πολύ. Και αγανακτεί. Γιατί αυτή δεν μπορεί; Γιατί αυτή δεν τα καταφέρνει;

Ο γιατρός της της έχει ξεκαθαρίσει ότι είναι η τελευταία φορά. Ότι είναι ανεπίτρεπτο που προχώρησαν πέρα από την τρίτη, πολύ δε περισσότερο πέρα από την τέταρτη εξωσωματική. Ότι καταστρέφει τον οργανισμό της με όλα αυτά τα κοκτέιλ ορμονών που παίρνει μέσα της πέντε χρόνια τώρα. Ότι αν θέλουν τόσο πολύ ένα παιδί, υπάρχουν κι άλλες λύσεις. Όπως η υιοθεσία. Όχι όμως για τον άνδρα της, ή όχι ακόμα. Όχι όσο αντέχει να ελπίζει ακόμα πως θα αποκτήσει ένα δικό του παιδί, ένα παιδί που θα του μοιάζει, που θα έχει τα γονίδιά του, που θα αναγνωρίζει σ' αυτό το πείσμα του, τη μεθοδικότητά του, την αγάπη του για τη φύση, για τη ζωή, τα γαλανά του μάτια, τα ξανθά του μαλλιά. Θέλει ένα δικό του παιδί, ζητάει από κείνη να του δώσει ένα δικό του παιδί.

Όλα αυτά, μέσες άκρες, έχουν ειπωθεί παραπάνω από μία φορά μέσα στο αυτοκίνητο που τις μεταφέρει κάθε μέρα στα σχολεία τους. Όλη η ιστορία είναι γνωστή και στις άλλες τρεις. Κάποια σημεία της τα άγγιζαν μόνο, τα ανέφεραν ακροθιγώς, σε κάποια άλλα στάθηκαν με επιμονή, τα συζήτησαν διεξοδικά, έκαναν ερωτήσεις, πήραν απαντήσεις, έλυσαν απορίες, σκέφτηκαν εναλλακτικές, διηγήθηκαν αντίστοιχες ιστορίες γνωστών και φίλων με αίσιο ή όχι τέλος, ανέλυσαν το θέμα μέχρι εκεί που δεν παίρνει. Κι όμως, εξακολουθεί να συζητιέται. Ιδιαίτερα τώρα

που έφτασε η μεγάλη ώρα της εμφύτευσης των γονιμοποιημένων ωαρίων μέσα στη μήτρα της Ελένης.

Για λίγο οι τρεις γυναίκες, η Στέλλα, η Μάρθα και η Ελένη, σχηματίζουν ένα τρίγωνο σωματικής εγγύτητας, έτσι όπως οι δυο πρώτες αγγίζουν την τρίτη. Τα κεφάλια τους είναι χαμηλωμένα, βυθίζονται μέσα σε μια αμυχανία για το τι θα μπορούσαν να πουν για να απαλύνουν τη στιγμή. Τη λύση τη δίνει η Κατερίνα.

«Επιτέλους, ηλίθιε, με το τέρας σου μέσα στο δρόμο!» φωνάζει ξαφνικά τη στιγμή που καταφέρνει να προσπεράσει το τεράστιο φορτηγό με τις σκοπιανές πινακίδες. Κάνει μια νευρική κίνηση, ανοίγει και το παράθυρο να τη φυσήξει λίγο ο αέρας, γκαζώνει, και το αυτοκίνητο ξεχύνεται ανενόχλητο πια στον στενό δρόμο. Έπειτα από λίγο κοιτάζει ξανά την Ελένη μέσα από τον καθρέφτη.

«Όλα θα πάνε καλά», της λέει με σιγουριά, με αυτοπεποίθηση. «Έχω καλό προαίσθημα».

Η Ελένη τής στέλνει ένα χαμόγελο και βυθίζεται ξανά στις σκέψεις της. Οι άλλες τρεις σέβονται την ανάγκη της να αποτραβηχτεί, την αφήνουν και αρχίζουν να συζητούν χαμηλόφωνα για τη γιορτή της 28ης που θα κάνουν σήμερα στα σχολεία τους. Η μια αγανακτεί με το συνάδελφο που ανέλαβαν μαζί τη γιορτή κι εκείνος δεν τη βοήθησε καθόλου, η άλλη αφηγείται μια αστεία ιστορία για ένα μικρό μαθητή που κάνει ξεκαρδιστικά σαρδάμ καθώς απαγγέλλει το ποίημά του, όλες μαζί αγανακτούν που η 28η πέφτει Πέμπτη και όχι Παρασκευή, για να κέρδιζαν ένα ωραίο τριήμερο.

Μ' αυτά και μ' αυτά φτάνουν στο πρώτο χωριό, αρχίζει η διανομή, κατεβαίνει η Μάρθα, στο επόμενο η Στέλλα, της Ελένης είναι το πιο απομακρυσμένο, η Κατερίνα την πηγαίνει μέχρι εκεί και μετά γυρίζει πίσω στο δικό της χωριό, στο δικό της σχολείο. Συναντιούνται ξανά σχεδόν μεσημέρι, μετά τη γιορτή που την παρακολούθησε σχεδόν όλο το χωριό, και μετά τα καθιερωμένα τσιπουράκια με τους συναδέλφους, νόμος απαράβατος και απαραβίαστος έπειτα από κάθε μέρα γιορτής στα σχολεία της επαρχίας. Η Κατερίνα τις μαζεύει όλες μία μία από τα χωριά τους, στη μισή διαδρομή συζητάνε ζωηρά για τα δρώμενα, γελάνε, αγανακτούν, επιβραβεύουν, απαξιώνουν. Νιώθουν ελεύθερες να βγάλουν επιτέλους την ένταση τόσων ημερών με την προετοιμασία αυτής της γιορτής –άλλωστε κάθε σχολική γιορτή είναι μια μικρή σύρραξη–, θέλουν να την τινάξουν από πάνω τους, να τη διακωμωδήσουν και να την αφήσουν πίσω τους.

Όταν το θέμα πάνω κάτω έχει εξαντληθεί, η Στέλλα γέρνει μπροστά, στην Ελένη, που τώρα κάθεται στη θέση του συνοδηγού.

«Ελένη, τελικά σου είπε ο προϊστάμενος ποιον θα φέρει στη θέση σου;»

Είναι ένα θέμα ανοιχτό, που τις αφορά άμεσα, γιατί το πιο πιθανό είναι ο αντικαταστάτης της Ελένης να ταξιδεύει μαζί τους κάθε μέρα, στη θέση της Ελένης. Όπως και να το κάνουμε, τα νέα δεδομένα θα φέρουν μια αναστάτωση, θα ανατραπούν οι ισχύουσες ισορροπίες. Το ένα μέ-

λος αυτού του όμορφα ισορροπημένου σχήματος που κατάφεραν να δημιουργήσουν θα λείψει, κάποιος άλλος θα πάρει τη θέση του. Για λίγο, για πολύ; Δεν ξέρουν, θα εξαρτηθεί. Εύχονται βέβαια να είναι για πολύ. Να πετύχει η προσπάθεια αυτή τη φορά, να μείνει έγκυος η Ελένη, να πάρει άδεια επαπειλούμενης εγκυμοσύνης, να σταματήσει το σχολείο και τις διαδρομές μαζί τους. Πέρα απ' αυτό δεν τις νοιάζει ιδιαίτερα. Έχουν βέβαια μια περιέργεια για το ποιος θα πάρει τη θέση της στην ομάδα, αν κάποιος θα πάρει τη θέση της ή αν θα μείνει κενή στην περίπτωση που την αναπληρώσει κάποιος ντόπιος, αν θα αναγκάζονται να μοιράζονται τα έξοδα της βενζίνης στα τρία κι όχι πια στα τέσσερα. Μέχρι εκεί. Ξέρουν πως, ό,τι κι αν συμβεί, όποιος κι αν είναι ο αντικαταστάτης, μπορούν να το αντιμετωπίσουν. Έχουν τον τρόπο, την ικανότητα να αντιμετωπίζουν τέτοιες καταστάσεις, το κάνουν χρόνια τώρα στις περιπλανήσεις τους στην ελληνική επαρχία, έχουν τη σιγουριά, η καθεμία από μόνη της και όλες μαζί, ως ομάδα, πως ό,τι κι αν έρθει στο δρόμο τους θα μπορέσουν να το διαχειριστούν χωρίς ιδιαίτερη δυσκολία. Δεν ανησυχούν, απλώς είναι περίεργες.

«Ναι, μίλησα μαζί του μετά τη γιορτή», απαντά η Ελένη. «Προς το παρόν θα φέρει τον Γιάννη από το Γραφείο για λίγες μέρες. Μετά βλέπουμε», συμπληρώνει σκεπτική, αυτό το «βλέπουμε» για την ίδια σημαίνει πολλά, πάρα πολλά.

Η απάντησή της κεντρίζει το ενδιαφέρον των υπολοίπων, φέρνει μια μικρή αναστάτωση. Ένας άνδρας στην ομά-

δα τους! Τι απρόσμενη εξέλιξη! Ένας άνδρας στο γυναικομάνι! Γυρνούν όλες προς το μέρος της, ετοιμάζονται όλες να κάνουν ερωτήσεις, να ζητήσουν διευκρινίσεις.

«Ποιον Γιάννη; Εκείνον τον ψηλό από τη Διεύθυνση;» ρωτάει διευκρινιστικά η Στέλλα.

«Ναι, εκείνον. Δεν είναι αποσπασμένος στο Γραφείο, ουσιαστικά είναι στη διάθεση του Γραφείου και πηγαίνει όπου υπάρχει κενό», δίνει περισσότερες πληροφορίες η Ελένη.

«Εννοείς εκείνον τον κούκλο με το απίστευτο χαμόγελο;» είναι η σειρά της Μάρθας να ζητήσει διευκρινίσεις. Η ειλικρίνειά της κάνει τις άλλες δύο να χαμογελάσουν. Εξάλλου κι εκείνες το ίδιο σκέφτονται.

«Ναι, εκείνον», επιβεβαιώνει η Ελένη, δεν προσθέτει πως γι' αυτήν δεν είναι πια και τόσο *κούκλος*, ούτε έχει πια και τόσο *απίστευτο χαμόγελο*. Αλλά καταλαβαίνει πολύ καλά την αντίδραση, τον ενθουσιασμό της Μάρθας. Ένας άνδρας μέσα στην ομάδα τους, στον γυναικείο μικρόκοσμό τους!

Τον ξέρουν όλες τον Γιάννη από τη Διεύθυνση. Τον φέρνουν στο νου τους. Είναι ένας νέος άνδρας, τριάντα, το πολύ τριάντα πέντε. Ψηλός και αδύνατος, θα μπορούσες να τον πεις ξερακιανό, αν δεν είχε εκείνο το «απίστευτο χαμόγελο», όπως είπε και η Μάρθα, στο πρόσωπό του. Ένα χαμόγελο που σε κάνει να ξεχνάς πόσο συνηθισμένο είναι κατά τα άλλα το παρουσιαστικό του – καστανά σπαστά μαλλιά, καστανά μάτια, ένα πρόσωπο χωρίς κάτι ιδιαίτερο

πέρα από κείνο το πλατύ, το μεγάλο, το ανοιχτό χαμόγελο που απλώνεται στην έκφρασή του, στα μάτια του, στα λόγια του. Ένα χαμόγελο που το χαρίζει αδιακρίτως σε όλους, άνδρες και γυναίκες, τους κερδίζει, τους προσεταιρίζεται μ' αυτό. Τον είχαν προσέξει όλες στην αρχή της χρονιάς, όταν περνούσαν συχνά πυκνά από το γραφείο της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης στο Κιλκίς να κάνουν αιτήσεις, δηλώσεις τοποθέτησης, να αφήσουν πιστοποιητικά, αναφορές ανάληψης υπηρεσίας. Θυμούνται την κορμοστασιά του που ξεχώριζε ψηλότερη από τον μέσο όρο, την εγκάρδια συμπεριφορά του και την προθυμία του να βοηθήσει και, κυρίως, το πλατύ χαμόγελό του. Τον συμπάθησαν όλες, τον χάρηκαν κρυφά όλες. Και τώρα αυτός ο άνδρας θα μπει στην ομάδα τους, θα τις συνοδεύει στις διαδρομές τους, θα περνάει δυο ώρες κάθε μέρα μαζί τους! Τι απρόσμενη εξέλιξη! Τι θαυμάσια έκπληξη! Θα γίνει όμως έτσι, μήπως προτρέχουν;

«Μίλησες καθόλου μαζί του; Ξέρει πώς πηγαίνεις στο σχολείο, ότι μοιραζόμαστε τη διαδρομή;» ρωτάει με το πρακτικό της πνεύμα η Στέλλα.

«Ο προϊστάμενος του έδωσε το τηλέφωνό μου, κι εγώ θα του δώσω τα δικά σας. Από κει και μετά θα συνεννοηθείτε μεταξύ σας», απαντάει διεκπεραιωτικά η Ελένη, είναι ολοφάνερο ότι το θέμα ελάχιστα την απασχολεί, το μυαλό της είναι αλλού. Το συνειδητοποιούν και οι υπόλοιπες, επανέρχονται στο φλέγον –για την Ελένη– θέμα.

«Τι ώρα θα πας αύριο στο γιατρό;» ρωτάει μαλακά η Μάρθα.

«Στις δέκα», απαντά μονολεκτικά.

«Θα κρατήσει πολλή ώρα;» είναι η σειρά της Στέλλας.

«Όχι, από τη στιγμή που θα με πάρει μέσα ο γιατρός, τελειώνει σε λίγα λεπτά», συνεχίζει υπομονετικά εκείνη.

«Πονάει;» ρωτάει μορφάζοντας η Κατερίνα.

Η Ελένη κουνάει το κεφάλι της, σηκώνει τους ώμους της. «Ε, δεν μπορώ να πω ότι είναι κι ευχάριστη εμπειρία».

Κι αυτή η κουβέντα σταματάει εκεί. Καταλαβαίνουν ότι δε θέλει να το συζητήσει άλλο, την αφήνουν ήσυχη, στρέφονται ξανά στα ασφαλή θέματα της γιορτής που πέρασε. Όταν φτάνουν στο πάρκινγκ του εμπορικού κέντρου όπου αφήνουν τα αυτοκίνητά τους, την αγκαλιάζουν μία μία με τη σειρά, τη φιλούν, της δίνουν ευχές, τη διαβεβαιώνουν πως όλα θα πάνε καλά, πως έχουν καλό προαίσθημα, πως θα της τηλεφωνήσουν μέσα στο Σαββατοκύριακο να μάθουν τα νέα της.

«Πάρε με αν χρειαστείς οτιδήποτε, οποιαδήποτε στιγμή», την κοιτάζει στα μάτια η Στέλλα, θέλει να τη βεβαιώσει πως έχει αυτό το δικαίωμα.

«Κι εμένα, ακόμα κι αν απλώς θέλεις να μιλήσεις με κάποιον στο τηλέφωνο», την αγκαλιάζει και τη φιλάει για ακόμα μια φορά η Μάρθα.

Η Κατερίνα την κοιτάζει ενθαρρυντικά, οι δικές της πιστικές υποχρεώσεις δεν της αφήνουν περιθώρια για τέτοιου είδους υποσχέσεις, της γνώφει με το κεφάλι πως όλα θα πάνε καλά, τη φιλάει και στα δυο μάγουλα.

Αποχωρίζονται, η καθεμιά μπαίνει στο αυτοκίνητό της,

επιστρέφει στο σπίτι της και σε ό,τι την περιμένει εκεί. Μερικά γκρίζα σύννεφα φαίνονται να μαζεύονται συνωμοτικά πέρα, στην άκρη του ορίζοντα.

«Τοια μορφή μπορεί να πάρει η φιλία ανάμεσα σ' έναν άνδρα και μια γυναίκα;» ρωτάει ο Γιάννης τις τρεις συνεπιβάτισσές του. Και δίνει μόνος του την απάντηση: «Κάθε μορφή».

Τρεις γυναίκες κι ένας άνδρας, τέσσερις άνθρωποι, τέσσερις εκπαιδευτικοί, ταξιδεύουν καθημερινά μια ώρα δρόμο από τη Θεσσαλονίκη στα σχολεία τους και πάλι πίσω. Η σχέση τους ξεκινάει τυπικά, ευγενικά, επιφυλακτικά. Η παρουσία, όμως, του άνδρα στο μικρόκοσμο των γυναικών και αντίστροφα δρα καταλυτικά για όλους, απελευθερώνει έναν άλλο εαυτό μέσα τους. Όλα αλλάζουν στην ψυχοσύνθεση, στην εμφάνιση, στη διάθεσή τους. Μέρα με τη μέρα, διαδρομή με τη διαδρομή, εμπιστεύονται, ανοίγονται, πλησιάζουν ο ένας τον άλλο, ξεπερνούν τα εμπόδια, αψηφούν τους κανόνες, δημιουργούν μια ιδιότυπη σχέση. Γίνονται φίλοι, κολλητοί, αδελφές ψυχές· ερωτεύονται και προσπαθούν, ο καθένας με τον δικό του τρόπο, να χωρέσουν τον αλλιώτικο αυτό έρωτα μέσα στη ζωή τους. Αν μπορούν...

Ένα βιβλίο με μια διαφορετική, αισιόδοξη ματιά για τη φιλία, τον έρωτα, για τα όρια της εγγύτητας ανάμεσα στους ανθρώπους, τις μικρές ευτυχίες που μας χαρίζει η ζωή. Αρκεί να έχουμε την ψυχή μας ανοιχτή και να τις αδράξουμε όταν περάσουν από δίπλα μας· αναγνωρίζοντας ότι είναι μικρές... αλλά και πολύτιμες...

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε.
ΤΑΤΟΙΟΥ 121, 144 52 ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΗ ΑΤΤΙΚΗΣ
ΤΗΛ: 210 28 04 800 • FAX: 210 28 19 530
www.psichogios.gr • e-mail: info@psichogios.gr

ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΕ: 12392

Ε Σ Ε Ι Σ Κ Ι Ε Μ Ε Ι Σ Π Α Ν Τ Α Σ ' Ε Π Α Φ Η